

לכבוד:

גב' דלית אטקרקצי, מזכירת הוועד הישראלי לאונסקו
פרופ' אלי שטרן, יו"ר הוועדה למורשת עולמית, הוועד הישראלי לאונסקו
מר צביקה צוק, רשות הטבע והגנים
פרופ' עירית עמית, יו"ר איקומוס ישראל
אדר' רות ליברטי שלו, יו"ר ועדת הניטור, הוועדה למורשת עולמית

הנדון: דרישה לכלול את הכפר הפלסטיני בית ג'יברין בתיאור אתר מערות מרשה ובית גוברין

א.ג.ג.

בתאריך 26.6.2014 הכיר אונסקו באתר מערות מרשה בית גוברין כאתר מורשת עולמי מס' 1370. במסמך ההכרזה ובתיאור ההיסטורי של האתר מוזכרות (בעמוד 242) התקופות שבהן התקיימה ציביליזציה באתרים הללו: התקופה הישראלית (המאה השמינית עד השישית לפני הספירה), התקופה הפרסית, התקופה ההלניסטית, התקופה הרומאית, התקופה הביזנטית, התקופה הערבית המוסלמית הראשונה (מאות שביעית עד אחת עשרה לספירה) והתקופה הצלבנית.

בכך נעצרת הסקירה של ההיסטוריה האנושית של האתרים בשטח ההכרזה. בדו"ח מצוין שאחרי התקופה הצלבנית "סביר שהמערות היו בשימוש גם בתקופות מאוחרות יותר אבל הקומפלקסים התת קרקעיים נותרו ללא שינוי" (עמ' 242-243).

הוועדה התעלמה בדו"ח מהחיים העשירים שהיו בשטח ההכרזה במשך מאות שנים עד לקום מדינת ישראל בשנת 1948. כפי שניתן להיווכח בקומפילציות המצורפות כאן (ובמצגת שהכנו) של מפת ההכרזה יחד עם תצלום אוויר, ומפות מנדטוריות וישראליות, התקיים בתחום אתר המורשת ובתחום החיץ שלו, הכפר הפלסטיני בית ג'יברין. על פי החוקר וליד ח'לידי הכפר התקיים מאות שנים, ב-1945 חיו בו 2,430 נפש בקרוב ל-400 בתים. הוא שימש מרכז מסחר ושירותים לכפרי האזור והיו בו שני בתי ספר, מרפאה ושוק שבועי. ב-1948 חיו בו כ-2,820 נפש (All That Remains, Walid Khalidi).

רשות הטבע והגנים היא הגוף האחראי כיום על האתר העתיק, לרבות אתר הכפר. ההתייחסות היחידה של רט"ג לכפר ותיק וגדול זה היא במשפט קצר וציון ש"נכבש בידי צה"ל ב-27 באוקטובר 1948". ציטוט זה מובא מתוך עלון ההדרכה של הפארק הלאומי בית גוברין. זהו האזכור היחיד לכפר הפלסטיני בכל המערכת התיאורית והפרשנית של האתר באינטרנט, בברושור המודפס ובהסברים הכתובים הרבים המוצגים באתר עצמו.

בבית ג'יברין, כמו באתרים קדומים אחרים ברחבי הארץ יש המשכיות ישובית וההתיישבות הערבית-מוסלמית היא חלק מהרצף הארכיאולוגי-היסטורי של המקום מהמאה השביעית לספירה, עם הגעת האסלאם למקום, ועד ל-1948. ההרס הפיזי של הכפרים הפלסטיניים שביצעה ישראל ב-1948 ומאוחר יותר בשנות ה-50 וה-60 של המאה שעברה באות לידי ביטוי מטפורי בהכרזה, שמתעלמת מהכפר בית ג'יברין. בכך, מפנים הוועד הישראלי לאונסקו למעשה את התפיסה הרווחת בישראל של התעלמות, מחיקה והרס מכוון של התרבות הערבית-מוסלמית-פלסטינית ב-1300 השנה האחרונות בארץ, ובאזור זה בפרט. תופעה זו באה לידי ביטוי גם בחפירות הארכיאולוגיות באתרים סמוכים כגון ח' בורגין וח' עתרי, אשר בהם נחפרות ומודגשות התקופות הקשורות להיסטוריה היהודית של המקום תוך התעלמות, מחיקה ואי הצגת השרידים המוסלמיים-פלסטיניים של האתר.

גישה זו סותרת את התפיסה הרב תרבותית ורב שכבתית אשר נדרשת על ידי האמנה למורשת עולמית ואמנות השימור הקיימות (אמנות בורה, לוזאן ונארה), אשר מציגות את חשיבות השיתוף של כל קהילות העבר בשימור האתר.

מכתבנו נועד לוודא כי תיאור האתר ישונה וכי נוכחותו של הכפר הפלסטיני תבוא לידי ביטוי כחלק ממערך הפרשנות והתצוגה ותכנית הממשק לאתר המערות. את הסיבות לכך נמנה להלן:

1. **התאמה לאמנה למורשת עולמית** - אמנת אונסקו להגנה על מורשת תרבות ומורשת טבע עולמית שעל פיה הוכרז האתר קובעת ש"תיאור האתר צריך להתאים לזיהוי האתר המפורט, ההיסטוריה וההתפתחות. כל

המרכיבים הממופים יזוהו ויתוארו ... ההיסטוריה וההתפתחות של האתר צריכות לתאר כיצד הגיע האתר לצורתו הנוכחית ומה השינויים העיקריים שחלו בו. " מתוך סעיף 132, תת סעיף 2 (עמ' 52) במסמך ההנחיות האופרטיביות ליישום האמנה למורשת עולמית (1972).

בהמשך, בנספח 5 (עמ' 118) באותו מסמך בסעיף על היסטוריה ותרבות יש הנחיות לתיאור האתר מורשת "יש לתאר כיצד הגיע האתר לצורתו ולמצבו כיום, כולל את היסטוריית השימור שלו והשינויים המשמעותיים שהתחוללו בו. בתיאור זה צריך לכלול הסבר על שלבי הבניה של: מונומנטים, אתרים, מבנים או קבוצות מבנים. יש לתאר אם חלו שינויים משמעותיים, הרס או בנייה מחדש."

על פי הגדרות הוועדה למורשת עולמית לא היה ניתן להתעלם בתיאור האתר משכבת הכפר הערבי-פלסטיני בית ג'יברין שהיה בו. שכבה זו נעדרת כיום מהגדרת האתר ולפיכך סותרת את תנאי ההכרזה.

לפיכך, נבקשם לשנות את תיאור האתר בתיק האתר באונסקו ולכלול בתוכו תיאור ממצה של הכפר בית ג'יברין המוזכר לעיל. כמו כן נבקשם לשנות את תיאור האתר בכל הפרסומים הרלוונטיים כולל באתר האינטרנט של הוועד הישראלי לאונסקו.

2. פרשנות ותצוגה ועדכון תכנית הממשק לאתר - על פי אמנות השימור והנחיות הוועדה למורשת עולמית יש להציג באתר את מכלול ההיסטוריה שלו הנוגעת לכל רבדי ההיסטוריה ולכל הקהילות שלהן האתר בעל משמעות. על פי אמנת בורה "לא תמיד ניתן להבחין בקלות במשמעות התרבותית של מקום, ויש להסבירה באמצעות פרשנות. על הפרשנות להעצים את ההבנה וההנאה והיא חייבת להתאים מבחינה תרבותית". על פי אמנת לוזאן, התצוגה באתר היא "כלי חשוב מאוד לקידום ההבנה של הצורך בשימור. הצגת ההיסטוריה ותולדות האתר צריכה להתחשב במגוון הגישות להבנת העבר". מכל העולה מהגישות המנחות את תחום השימור לא ניתן להציג באתר המערות אך ורק נרטיב אחד ויש להוסיף פרשנות ותצוגה גם למורשת הכפרים הפלסטיניים ההרוסים, גם אם נושא זה מורכב ורגיש בחברה הישראלית. באחריות הגוף המפעיל את האתר ומנהל את תכנית הממשק לאתר - רשות הטבע והגנים - להפעיל מערך מתאים ובעל יושרה של פרשנות ותצוגה.

לפיכך נבקשם לעדכן את תכנית הממשק באתר ולשלב בתוכה מערך של פרשנות ותצוגה בו ידווח לציבור המטייל באתר על ההיסטוריה של הכפר בית ג'יברין בתחום האתר ובאזור החיץ שלו. מערך התצוגה אמור לכלול גם שלטים וגם עדכון של האינפורמציה המופצת למטיילים בכתב או באתרי האינטרנט.

נשמח להפגש אתכם ולהעביר לידכם את כל המידע שיש ברשותנו על חיי הכפר בבית ג'יברין וכל אינפורמציה אחרת שתדרש לכם.

אנו ממתנים לתשובתכם המהירה על פניותינו אלו. בימים אלו אנו מעבירים פניה זו בתרגומה לאנגלית גם לגורמים המוסמכים בוועדה למורשת עולמית בפריז.

בברכה,

איתן ברונשטיין אפריסיו (דה-קולוניזר), גדעון סולימני, נגה קדמן, אלאונור מרזה ברונשטיין (דה-קולוניזר).

11 בספטמבר, 2015

העתק (באנגלית): אונסקו העולמי, פריז